

Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Batı Balkanlarda Medya Özgürlüğü

SELÇUK İLETİŞİM

DERGİSİ 2022;

15(1): 498-527

doi: 10.18094/ JOSC.974425

Oğuz Güner

ÖZ

Demokrasinin işletilmesi için bir ön koşul olan medya özgürlüğü, ifade özgürlüğünün bir uzantısı olarak Avrupa Birliği'nin temel değeri olarak kabul edilmekte ve Birliğe üyelik başvurusu yapan ülkeler tarafından karşılanması gereken bir koşul olarak sunulmaktadır. Avrupa ülkelerinde medya özgürlüğü, medyanın siyasi müdahale ve sansürden bağımsız oluşu ve medya çalışanlarının her türlü tehdit, taciz, şantaj ve saldırıdan korunabiliyor oluşu anlamına gelmektedir. Bu çalışma, Avrupa Birliği aday ülkeleri olan Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Sırbistan'da medya özgürlüğünü Avrupa Birliği değer, norm ve koşulları bağlamında tartışmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada uluslararası kuruluşlar tarafından oluşturulan endeks, rapor ve veriler ile Avrupa Komisyonu ilerleme raporları ışığında döküman analizi yapılmış, elde edilen bulgular neticesinde mezkur ülkelerde medya özgürlüğünün tesis edilmesi ve işlevsellik kazanması noktasında önemli sınırlılıklar bulunduğu görülmüştür. Ayrıca ülkelerde gazetecilerin şiddet, şantaj, tehdit ve taciz gibi ihlallere de maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Normatif bir aktör olarak Avrupa Birliği'nin ise medya özgürlüğünün aday ülkelerde tesis edilmesi ve denetlenmesine yönelik yeknesak norm ve mevzuata sahip olmadığı ve etkin müeyyideler sağlayamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Birliği, Medya Özgürlüğü, Batı Balkanlar, Basın Özgürlüğü, Koşulluluk

OĞUZ GÜNER

Doç.Dr.

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

oguz.guner@ahievran.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-1619-579X

SELÇUK İLETİŞİM DERGİSİ 2022; 15(1): 498-527

doi: 10.18094/ JOSC.974425

Geliş Tarihi: 25.07.2021 Kabul Tarihi: 01.09.2021 Yayın Tarihi: 15.04.2022

Media Freedom in the Western Balkans in the European Union Harmonization Process

JOURNAL OF SELÇUK
COMMUNICATION 2022;
15(1): 498-527
doi: 10.18094/ JOSC.974425

Oğuz Güner

ABSTRACT

Media freedom, which is a prerequisite for the functioning of democracy, is accepted as the fundamental value of the European Union as an extension of freedom of expression and presented as a condition that must be met by the countries applying for membership to the Union. Media freedom in European countries means that the media is independent from political interference and censorship, and that media workers are protected from all kinds of threats, harassment, blackmail and attacks. This study aims to discuss media freedom in the context of European Union values, norms and conditions in the European Union candidate countries Albania, Montenegro, North Macedonia and Serbia. As a result of the findings obtained in the light of the indexes, reports and data prepared by international organizations and the progress reports prepared by the European Commission, document analysis has been carried out and it has been observed that crucial restrictions exist in media freedom and its functionality in the these countries. In addition, it has been observed that journalists in these countries are exposed to violations such as violence, blackmail, threats and harassment. It has been concluded that the European Union, as a normative actor, does not possess uniform norms and regulations for the establishment and control of media freedom in candidate countries and cannot provide effective sanctions.

Keywords: European Union, Media Freedom, Western Balkans, Press Freedom, Conditionality

OĞUZ GÜNER

Assoc. Prof.

Kırşehir Ahi Evran University

oguz.guner@ahievran.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-1619-579X

JOURNAL OF SELÇUK COMMUNICATION 2022; 15(1): 498-527

doi: 10.18094/ JOSC.974425

GİRİŞ

Medya özgürlüğü, ifade özgürlüğünün bir uzantısı olarak Avrupa Birliği (AB) değerlerinin ayrılmaz parçalarından bir tanesidir. Birliğin temel değerlerinden biri olması sebebiyle genişleme süreçlerinde önemli bir sınav olarak aday ülkelerin karşısına çıkmaktadır. Bu çalışma, Avrupa Birliği üyeliği sürecinde aday ülke statüsü tanınan ve Batı Balkan ülkeleri olarak isimlendirilen Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Sırbistan'da katılım için gerekli koşullardan biri olan medya özgürlüğünü tartışmayı amaçlamaktadır.

Vatandaşların fikir ve görüşlerini ifade etme özgürlüğü, temel hakların önemli bir sütunu olmasının yanı sıra demokrasinin başarılı şekilde işleyebilmesi için önemli bir şarttır. İfade özgürlüğü bu hakların temelini oluşturmaktadır. Medya özgürlüğü ise vatandaşları bilgilendirme misyonuna sahip olması sebebiyle hem ifade özgürlüğüne hizmet etmektedir hem de devletlerin görev ve işlevlerini takip etmesi ve denetlemesi sebebiyle şeffaflığı güçlendirmekte ve demokrasinin işletilmesine katkı sunmaktadır.

Bağımsız medya ve özgür gazeteciliğin olmadığı yerlerde insan haklarına dair uygulanabilir garantiler verilememektedir. Medyanın özgür olduğu bir ülkede demokrasinin daha işlevsel olduğu ve iktidar gücünün daha iyi denetlendiği görülmektedir. Bu nedenle AB'nin, üye olarak kabul edeceği ülkeler için ortaya koyduğu "medya özgürlüğü koşulluluğu" AB'nin temel haklarının uygulanması açısından da önem arz etmektedir (Huszka & Kortvelyesi, 2017, s. 16-20). Nitekim medya özgürlüğü günümüzde demokrasinin ön koşuludur (Sükösd & Jakubowicz, 2008, s. 10). Ancak aday ülkelerin medya özgürlüğünü garanti altına almanın bedelinden ve yerel maliyetlerinden kaçınmasına izin vermek doğrudan AB değerlerinin ihlali ve AB koşulsallığının karşılanmaması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda AB'ye düşen görev aday ülkelerde medya özgürlüğünün açık ihlali olan vakaları doğrudan takip edip, yaptırım uygulamaktır (Huszka & Kortvelyesi, 2017, s. 16-20).

Bu çalışma Freedom House ve Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü gibi sivil toplum kuruluşlarının veri ve istatistikleri, Uluslararası Gazeteciler Federasyonu ve Avrupa Gazeteciler Federasyonu'nun nitel betimlemeleri ve Avrupa Komisyonu'nun üye ülkeler için her yıl hazırladığı ilerleme raporları ışığında AB üyelik sürecinde bulunan ve aday Batı Balkan ülkeleri olarak adlandırılan Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Sırbistan'da medya özgürlüğünü tartışmayı amaçlamıştır. Elde edilen bulgular ışığında

Batı Balkanlar'da medya özgürlüğünün işlevselliği noktasında ciddi sınırlılık ve ihlallerin bulunduğu, bu ülkelerdeki medya özgürlüğünün AB standartlarının altında olduğu ve AB'nin dönüştürücü bir aktör olarak medya özgürlüğünün geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için yeknesak bir mevzuata ve yaptırım gücüne sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda AB'nin özellikle **sosyalist** arka plandan gelen ve temel haklar noktasında halen önemli sınırlılıklara sahip Batı Balkan ülkeleri için medya özgürlüğü kavramını katılım süreçlerinde önemli bir ölçüt olarak kabul etmesi gerektiği düşünülmektedir.

MEDYA ÖZGÜRLÜĞÜ

Medya özgürlüğü, medyanın siyasi müdahale veya sansürden bağımsız oluşu olarak tanımlanmaktadır. Medya özgürlüğü, herhangi bir sansüre uğramadan, izin alınmadan veya cezaya uğramadan, diğer hukuki yükümlülüklerin sınırları dâhilinde "medya içeriğinin yayımlanması hakkı" olarak tanımlanmaktadır. Bu özgürlüğün aşınması bir ülkedeki muhalif gazetecilerin yargılanmasına, medya ürünlerine sansür uygulanmasına ve muhalefet saflarında yer alan medya organlarının hukuki veya hukuk dışı yollarla kapatılmasına ve medya ortamının devlete ait veya yakın özel medyayla dolmasına kadar varan çok çeşitli tedbirleri kapsamaktadır (Kenny, 2019, s. 7-8).

Medya özgürlüğü kavramının yazılı basının gelişmesinden kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. 20. yüzyılın sonlarında yeni bir iletişim aracı olan internetin ortaya çıkmasıyla radyo ve televizyon yayınlarının özgürlüğü ve internet özgürlüğü gündeme gelmiştir. Basın özgürlüğü "yazılı basını" kapsamı ve diğer medya türlerini ve araçlarını içermemesinden ötürü, günümüzde doğru bir terim değildir. Radyo-Televizyon yayıncılığı ve çevrimiçi medyanın gelişmesi sebebiyle de yerinde bir terim olarak kabul edilmemektedir. Yine de basın özgürlüğü terimi literatürde halen kullanılmaktadır. Ancak son dönemde yapılan araştırmalarda basın özgürlüğü teriminin yerini bir şekilde medya özgürlüğünün aldığı görülmektedir. Zira yeni medya ve iletişim biçimlerinin icadı ve toplumumuza yerleşmesi, kültürel ve sosyal değişiklikleri tetiklemekte, iletişim özgürlüğü ve dolayısıyla medya özgürlüğü söylemini etkilemektedir (Schneider, 2020 s. 8-10). Medya özgürlüğü ve çoğulculuğu gibi kavramlar ortak değerler ve standartlar bağlamında mukayese edildiğinde kültürel ve coğrafi açıdan farklılıklar gösterebilmektedir (Klimkiewicz, 2019, s. 4).

Medya, bireylerin taleplerini hükûmetin dikkatine sunarak, halkı gelecekleriyle ilgili çeşitli gelişmelerden haberdar ederek, hükûmetin icraatlarını eleştirerek ve kamu görevi yapanların yolsuzluk

veya sorumsuzca yaptığı icraatları açığa çıkartarak halka hizmet etmektedir. Medyanın görevi, ne zaman tehlikeye düşse demokrasiyi savunmak için kararlı bir tavır takınmaktır (Cohen-Almagor, 2001, s. 90-91). Nitekim ifade özgürlüğünün güvence altına alınmadığı ve bireylerin bilgi ve fikir alışverişinde bulunmadığı yerlerde demokratik katılım söz konusu değildir (Şen & Şen, 2015, s. 133). Medya özgürlüğü, medyanın bağımsızlığı ile doğrudan ilişkilidir. Medya kuruluşları ve aktörler; devlet kontrolünden, piyasa güçlerinden veya ana akım sözleşmelerden bağımsızlıklarını ilan ederek izleyicilerin, meslektaşlarının ve karar alıcıların gözünde meşruiyetlerini ve güvenilirliklerini güçlendirmeye çalışmaktadır (Karppinen & Moe, 2016, s. 105-107).

Freedom House'un Dünyada Özgürlükler raporundaki verilere göre, medya özgürlüğü hem açık toplumlarda hem de otoriter devletlerde kendine yer bulan yeni baskı yöntemleriyle dünya genelinde son yıllarda kötüye gitmektedir. Dünyadaki en etkili demokrasilerinin bazılarında, nüfusun büyük kesimi artık tarafsız haber ve bilgi almamaktadır. Hükümet destekli mevzuat değişiklikleri, mali baskı ve gazetecilere yönelik kamuoyu önünde yapılan ithamlar yaygın baskı yöntemleri arasında yer almaktadır. Hükümetler ayrıca cazip devlet ihaleleri, mevzuata yönelik lehte kararlar ve devlet bilgilerine erişim gibi yöntemlerle kendilerini destekleyen medya kuruluşlarına destek olmaktadır (Repucci, 2019). Gazetelerin yanı sıra, kamu hizmeti yayıncılığı da genel olarak bağımsızlık kavramının politik ve normatif değer olarak kullanıldığı başlıca bağlamlardan biri olmuştur (Karppinen & Moe, 2016, s. 105-107).

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE MEDYA ÖZGÜRLÜĞÜ

Avrupa Birliği Antlaşması'nın ikinci maddesi "*Birlik, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kuruludur. Bu değerler, çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hakim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır*" demektir. Mezkur antlaşmanın 49. maddesi ise "*2. maddede belirtilen değerlere saygı gösteren ve bu değerleri desteklemeyi taahhüt eden her Avrupa devleti, Birliğe üye olmak için başvuruda bulunabilir. Bu başvuru Avrupa Parlamentosu'na ve ulusal parlamentolara bildirilir. Başvuruda bulunan devlet, başvurusunu, Komisyon'a danıştıktan ve üye tam sayısının çoğunluğuyla karar verecek olan Avrupa Parlamentosu'nun muvafakatini aldıktan sonra oybirliğiyle hareket edecek olan Konsey'e yapar. Avrupa Birliği Zirvesi tarafından kararlaştırılan yeterlilik kriterleri dikkate alınır*" demektir. Öte yandan AB'ye üye olmak isteyen aday ülkelerin Kopenhag Kriterleri olarak bilinen

kriterler setini de karşılaması gerekmektedir. Kopenhag Kriterlerindeki siyasi kıstaslar demokrasinin, hukukun üstünlüğünün, insan haklarının, azınlıklara saygının korunmasını iktiza etmektedir (European Council, 1993).

AB, medya özgürlüğünü ve çoğulculuğu modern demokrasinin temel unsurları ve özgür ve açık tartışmalara olanak sağlayan unsurları olarak görmektedir (European Commission, 2021). Dolayısıyla AB'ye üye olmayı amaçlayan devletlerin de bunu şiar olarak edinmesi ve bu minvalde siyasi ve hukuki düzenlemeler yaparak AB kriterlerini karşılaması gerekmektedir. Bu süreçte AB fasılları yol gösterici pozisyonundadır. Medya özgürlüğüne dair fasıl başlıkları hem 10. fasıl olarak bilinen "Bilgi Toplumu ve Medya" başlığı, hem de 23. fasıl olarak bilinen "Yargı ve Temel Haklar" ile doğrudan alakalıdır. Medya özgürlüğü hem AB'nin Görsel İşitsel Politikası hem de temel haklarla, dolayısıyla 23. fasılla doğrudan ilişkilidir. AB kurucu antlaşmalarında görsel işitsel politikaya dair spesifik bir düzenlemenin bulunmaması sebebiyle bu alan, diğer politikalarla olan bağlantısından ötürü hukuki hareket alanına sahiptir (Kihtir, 2006, s. 76). Medya özgürlüğünün ilişkili olduğu 10. fasıl, elektronik haberleşme, bilgi toplumu hizmetleri, elektronik ticaret ve şartlı erişim gibi görsel-işitsel hizmetlere ilişkin kuralları içermektedir. Elektronik haberleşme alanında, müktesebat, telekomünikasyon hizmetlerinde ve ağlarında iç pazarın etkin işleyişinin önündeki engelleri ortadan kaldırmayı, rekabeti teşvik etmeyi ve modern hizmetlerin evrensel olarak kullanılabilirliği dâhil olmak üzere sektördeki tüketici çıkarlarını korumayı amaçlamaktadır. Müktesebat, Avrupa standartlarına uygun olarak kamu ve özel yayıncılık için şeffaf, öngörülebilir ve etkili bir düzenleyici çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır (European Commission, 2019a). 23. müktesebat başlığı olarak bilinen 'Yargı ve Temel Haklar' faslı ise, kapsam itibarıyla yargı ve temel haklar alanındaki AB politikalarının geliştirilmesini ve güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Fasılın kapsamı şu şekildedir: "Yargı ve temel haklar alanındaki AB politikaları ile Birliğin özgürlük, güvenlik ve adalet alanı olarak korunması ve geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda AB üyeliği için aday ülkelerin bağımsız ve etkin çalışan bir yargı tesis etmeleri beklenmekte olup; hukukun üstünlüğü ilkesinin korunması bakımından mahkeme kararlarının tarafsızlığı, bütünlüğü ve yüksek standardı önem arz etmektedir. Aday ülkelerden, müzakere süreci sonunda AB müktesebatı ve Temel Haklar Şartı ile güvence altına alınan hak ve özgürlüklere riayet edilmesini sağlaması beklenmektedir" (European Commission, 2019a).

AB'nin medya politikaları çerçevesinde üzerinde durduğu en önemli hususlardan biri ifade ve iletişim özgürlüğü ilkesidir (Çabuk, 2013, s. 36). Medya özgürlüğü ve çoğulculuğun korunmasına yönelik

Avrupa standartları; ulusal ve uluslararası düzeyde üretilen yasal hükümler, içtihat hukuku ve esnek hukukun birleşiminden oluşmaktadır. AB ve Birliğin çeşitli kurumları, Avrupa Konseyi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT), Avrupa devletlerine düzenli olarak özgür gazeteciliğin ve bu hizmeti sunan kişilerin güvenliklerinin sağlanması yönündeki pozitif yükümlülüklerine saygı gösterme çağrısında bulunan en önemli bölgesel kuruluşlar olmuştur. AB, medya özgürlüğünü ve çoğulculuğu daima demokratik sistemlerin temel sütunları olarak kabul etmiş ve bu ilkeleri bağlayıcı belgelerinde vurgulamıştır. AB, ifade ve bilgi edinme özgürlüğünü AB'nin bir parçası olmak ve bir parçası olarak kalmak için saygı duyulması gereken bir "zorunluluk" olarak kabul etmektedir (Siapera & Sighele, 2017, s. 135).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 10. maddesi ifade özgürlüğüne dair görev ve yükümlülükleri içermektedir. Mezkûr maddenin 1. fıkrasında; *"Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir",* ikinci fıkrasında ise; *"Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir"* denmektedir (Council of Europe, 2010). AİHS 10. maddesinin 2. fıkrası öngörmektedir ki gazeteciler gibi bazı meslek sahipleri ifade özgürlüğü haklarını kullanırken özel bir yükümlülük taşımaktadır (Boot, 2019, s. 4-6).

AB, medya özgürlüğünü ve çoğulculuğunu modern demokrasinin sütunları olarak görmekte, medya özgürlüğünü hukukun üstünlüğü ilkesinin tam ortasına konumlandırmaktadır. Bu minvalde Avrupa Komisyonu, gazetecilerin çalışma ortamları ve güvenliğinin tesis edilmesi ve elverişli bir medya ekosisteminin geliştirebilmesi için "Avrupa Demokrasi Eylem Planını" kabul etmiştir (European Commission, 2021). Medya ve Görsel-İşitsel Eylem Planı kapsamında ele alınan Avrupa Demokrasi Eylem Planı; seçimlerin eşit ve adil bir şekilde düzenlenmesi, özgürlüğün ve çoğulculuğun güçlendirilmesi ve dezenformasyonla mücadele edilmesi gibi üç farklı sütun üzerine inşa edilmiştir. AB, son yıllarda bazı

üye ülkelerde gazetecilere karşı gerçekleştirilen çevrimiçi ve fiziki tehdit ve saldırıların arttığını vurgulayarak gazetecilerin güvenliğinin kötüleştiğini belirtmiştir (European Commission, 2020).

Avrupa Birliği Konseyi, 26 Kasım 2013 tarihinde “Medya Özgürlüğü ve Çoğulculuk” konusunda bir karar almıştır. Kararda medya özgürlüğü ve çoğulculuğun AB Temel Haklar Şartı’nın en temel değerleri olduğu, demokrasinin temel sütunu olarak medyanın şeffaflık ve hesap verebilirliğin tesisi noktasında önemli bir rolü olduğu ve Avrupa kamuoyu üzerinde önemli etkisi olduğu vurgulanmıştır. Kararda AB’nin medya özgürlüğünün tesisi noktasında önemli projeleri himaye ettiği ve bazı çalışmalara fon sağladığı belirtilmiş, ekonomik büyüme ve sürdürülebilirliğin temin edilebilmesi için medya bağımsızlığının ve çoğulculuğun ileri düzeyde tesis edilmesi gerektiği ve medya özgürlüğü standartlarının güçlendirilmesi gerektiği vurgulanarak, üye ülkelerin hem şeffaflığın tesis edilmesi hem de gazetecilerin güvenliğinin sağlanması noktasında gerekli önlemleri alması gerektiği kararına varılmıştır. Avrupa Komisyonu’nun ise bu çerçevede projeleri desteklemesi ve üye ülkeleri takip etmesi belirtilmiştir (Council of the European Union, 2013).

14 Kasım 2018 tarihinde ise Avrupa Birliği Konseyi, “Dijital Ekonomide Avrupalı İçeriğin Güçlendirilmesine Yönelik Kararı” onaylamıştır. Konsey kararında üye devletlerin, medyanın ve kamuoyunun istifadesine sunulan, “bilginin serbest dolaşımının güçlendirilmesi, kamu idarelerindeki uygulamaların daha şeffaf hale getirilmesi ve AB vatandaşlarının ifade özgürlüğü hakkından azami düzeyde istifade edebilmesi” için medya özgürlüğünün güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Official Journal of the European Union, 2018). 7 Aralık 2020 tarihinde ise Avrupa Birliği Konseyi, “Özgür ve Çoğulcu Medya Sisteminin Korunması Kararını” onaylamıştır. Karara göre Avrupa Birliği Konseyi, medyada çoğulculuğu korumanın öncelikle AB üye devletlerinin yetki alanına girdiğini, AB kurumlarının da ilgili yetkilerini kullanırken medya özgürlüğüne ve çoğulculuğa saygı göstermesi gerektiğini kabul etmiştir. Avrupa genelindeki farklı ulusal medya ortamlarının çeşitliliği, üye devletlerinin kültürel çeşitliliğinin önemli bir ifadesi olduğu ve ifade özgürlüğü, medya özgürlüğü ve medya çoğulculuğu, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı’nın 11. Maddesinde belirtildiği gibi, Avrupa Birliği’nin demokratik değerlerinden biri olduğu belirtilmiştir. Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Komisyonu’nu, medya çoğulculuğunu ve özgürlüğünü korumayla ilgili yasal, siyasal ve ekonomik değişkenleri dikkate alarak ve

Avrupa Demokrasi Eylem Planı ile başlayarak bütünlüklü bir politika perspektifi geliştirmeye davet etmiştir (Official Journal of the European Union, 2020).

Avrupa kamuoyu, çalışmaları nedeniyle iki araştırmacı gazeteci vahşice öldürüldüğünde Avrupa'da araştırmacı ve nitelikli gazeteciliğin ne kadar önemli ve hassas olduğunu öğrenmiştir. Maltalı politikacılar arasındaki yolsuzluk ve dolandırıcılıklar üzerinde çalışan tanınmış bir araştırmacı gazeteci olan Daphne Caruana Galizia, 16 Ekim 2017'de arabasına yerleştirilen bomba ile suikaste uğramıştır. Ayrıca Ringier Axel Springer'in sahibi olduğu Slovak haber sitesi Aktuality.sk'de vergi kaçakçılığı olaylarına dair haber yapan araştırmacı gazeteci Ján Kuciak, 21 Şubat 2018'de silahla vurularak evinde öldürülmüştür (Marthoz, 2018). Freedom House'a göre, hala küresel olarak en açık ve özgür medya sistemlerine sahip olunsa dahi, son on yılda dünyanın diğer bölgelerine kıyasla medya özgürlüğü endekslerinde en fazla düşüşün yaşandığı bölge Avrupa kıtasıdır (Siapera & Sighele, 2017, s. 135). Gazeteciliğin korunmasını ve gazetecilerin güvenliğini desteklemeyi amaçlayan Avrupa Konseyi Platformu, 2019 yılında aralarında gazetecilere yönelik 33 fiziksel saldırı, 17 gözaltı ve tutuklama vakası, 43 taciz ve yıldırma vakası ve cinayetin cezasız kalmasına ilişkin iki yeni vakanın bulunduğu medya özgürlüğüne yönelik 142 ciddi tehdit tespit etmiştir (Safety of Journalists Platform, 2020). Medya özgürlüğünü desteklemek ve gazetecileri korumak için Mart 2020'de AB, medya özgürlüğü ihlallerini tespit etmek ve önlemek, çoğulculuğa yönelik tehditleri tespit etmek ve sınır ötesi soruşturmaları desteklemek amacıyla geliştirilen projeleri finanse etmek için 5,1 milyon euro tahsis etmiştir. Dünyada medya özgürlüğünün en fazla düşüşe geçtiği bölge olmasına rağmen Avrupa, Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nin 2020 baskısına göre gazeteciler için en güvenli kıta olmaya devam etmektedir (Parlement européen, 2020).

AB KOŞULLULUĞU BAĞLAMINDA BATI BALKANLARDA MEDYA ÖZGÜRLÜĞÜ

Balkanlar bölgesi Avrupalılar tarafından "barut fıçısı, doğulu, Avrupa'nın arka bahçesi olarak tanımlansa da Avrupa kıtasının bir parçası olarak bölgedeki tüm devletler Avrupa kıtası ile tarihi, ekonomik ve sosyo-kültürel bağlara sahiptir. Bu bağ da AB'yi her zaman bu bölge ile daha fazla ilgilenme zaruriyetinde bırakmıştır (Progonati, 2020, s. 157-158). AB, 1 Haziran 2013 tarihi itibarıyla Batı Balkan ülkelerinin aşamalı olarak AB'ye entegrasyonunu artırmak amacıyla muhtelif politikalar geliştirmektedir. 2013 yılından bu yana Batı Balkan coğrafyası olarak tanımlanan ülkeler arasında Hırvatistan AB'ye üye

olabilmişken Karadağ, Sırbistan, Kuzey Makedonya ve Arnavutluk resmi aday ülkeler olarak AB üyeliği için beklemektedir. Batı Balkan ülkelerinden Karadağ ve Sırbistan ile katılım müzakereleri başlamış, müzakere fasılları açılmıştır (European Parliament, 2020).

AB'nin Balkanlara yönelik politikaları ilk zamanlarda istikrarsızlığın sona erdirilmesi amacı taşıırken zamanla bölge ülkelerine üyelik perspektifi sunulmaya başlamıştır. Buna paralel olarak da demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi siyasi kriterlerin yerine getirilmesine yönelik bir süreç belirlenmiş ve Soğuk Savaş döneminden kalan kültürel, siyasal ve toplumsal farklılıkların giderilmesi amaçlanmıştır (Güner, 2020, s. 165-168). Batı Balkan ülkeleri AB üyeliği sürecinde farklı aşamalarda durmaktadır. Medya özgürlüğü bağlamında aynı yöne doğru ilerlemeye gayret ediyor olsalar da bu ülkeler farklı karakterde zorluklar ve sınamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Medya özgürlüğü bağlamında muhtelif sorunlar bulunmasına rağmen bunun önemli bir kısmı siyasi makamların medya kuruluşlarına yaptığı müdahalelerdir. Medya özgürlüğüne dair yasal çerçeveye ele alındığında Batı Balkan ülkelerinde önemli ilerlemelerin kat edilmesine ve AB normlarına uyum çalışmalarının hızlanmasına rağmen uygulama noktasında kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle problemler yaşanmaktadır (Brogi, Dobreva, & Parcu, 2014, s. 5-6). Medya özgürlüğü bağlamında kurumsal sorunlar tartışılırken bölgedeki ülkelerin "savaş sonrası bir toplumun yaralarını taşıdığı" göz önünde bulundurulmalıdır. Sivil toplum düzeninin oldukça zayıf olması, sosyo-politik süreçlerin çıkar grupları tarafından manipüle ediliyor olması, gazetecilik eğitiminin yetersiz gazetecilerin ise Batı Avrupa ülkelerindeki gazetecilere görece nitelik olarak zayıf olması ve post-otoriter bir iklimde siyasal partizanlığın yaygın olması gibi nedenler dikkate alınmalıdır (Voltmer, 2013). Bu gerekçelerin hepsi medya özgürlüğünün ve ifade özgürlüğünün Batı Balkan ülkelerinde korunması ve güçlendirilmesinin önündeki dolaylı engellerdir. Medya kuruluşlarına uygulanan siyasi müdahaleler, tacizler ve bazı gazetecilere uygulanan şiddet örnekleri Batı Balkan ülkelerindeki zaman zaman karşılaşılmaktadır. Bu durumun iyileştirilmesi AB kanunlarının aktarımının ötesinde politikada, yargıda ve medyada kültür ve davranış değişikliği gerektirmektedir (European Commission, 2019b).

Batı Balkanların AB'ye üyeliği Avrupa Genişleme Politikası bağlamında ele alınmakta ve yürütülmektedir. Bu politika bağlamında, Avrupa Komisyonu, Kopenhag siyasi kriterlerine göre aday ülkeleri değerlendirmek ve ilgili ülkede ifade özgürlüğünün teşviki konusunda tam anlamıyla saygı ve taahhüdün var olup olmadığına karar vermekle yükümlüdür. Bu minvalde AB, kapsamlı bir değerlendirme

yapmakta ve bu hususta standart bir AB mevzuatı olmasa bile medya özgürlüğü konusunda aday ülkede tespit edilen eksiklikleri ele almakta ve düzeltilmesine yönelik raporlar hazırlamaktadır. Genişleme ülkelerinde ifade ve medya özgürlüğüne ilişkin durumun yıllık değerlendirmeleri düzenli olarak sunulan ilerleme raporlarında yer almaktadır (European Commission, 2014). Aday ülkelerin iç hukuka aktarması ve uygulaması gereken AB'nin medya ile ilgili temel mevzuatı, çalışmanın önceki bölümlerinde belirtildiği üzere 10. fasıl olarak bilinen Bilgi Toplumu ve Medya başlığı altında düzenlenmektedir. Bu bağlamda medya özgürlüğüne dair süreçler, AB ilerleme raporlarında 10. fasıl altında ele alınmaktadır. Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Sırbistan, aynı zamanda Avrupa Konseyi ve AGİT üyesi olmalarından ötürü medya özgürlüğünün tesis edilmesi için yerine getirmeleri gereken kriterler de bulunmaktadır (Brogi vd., 2014, s. 41). AB, bu ülkelerin Birliğe uyumu sürecinde çeşitli projelerle bilgi ve tecrübe transferi sağlamakta, farkındalık yaratmakta ve kamu kurumlarındaki idari kapasitenin güçlendirilmesine katkı sunmaktadır. Genişleme bölgesinde ifade özgürlüğü bağlamında yaşanan zorluklarının nedenlerini anlamak ve buna uygun politika setlerini detaylandırmak amacıyla Avrupa Komisyonu, medya sektöründeki paydaşların, Batı Balkanlardaki kuruluşlarının ve bu ülkelerin karar alıcı aktörlerinin de katıldığı iki Speak-up! (Sesini Yükselt!) konferanslarını (2011 ve 2013) düzenlemiştir. Söz konusu iki etkinlik ve sonrasında elde edilen sonuçlar, genişleme politikası bağlamında medya özgürlüğü ve bütünlüğü konularının ele alınmasında önemli referans noktaları olmuştur (European Commission, 2013).

Balkanlar bölgesinde sürdürülebilir sonuçların elde edilebilmesi için daha uzun bir zaman dilimini kapsayan bir angajmana ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla Avrupa Komisyonu, ifade ve medya özgürlüğü alanlarındaki siyasi hedeflere ulaşmak amacıyla bir çerçeve ve uzun vadeli (2014-2020) bir yardım yaklaşımı geliştirmeyi taahhüt etmiştir. Bu stratejik yaklaşımı aynı zamanda, üç kapsayıcı alanı ele alacak olan katılım öncesi mali yardımlar aracılığıyla mali ve teknik yardımların izlenmesi taahhüt edilmiştir. Bu minvalde; ifade ve medya özgürlüğü için elverişli ortamın tesis edilmesi, gazetecilerin ve medya endüstrisi çalışanlarının ve kuruluşlarının güçlendirilmesi, medya kuruluşlarının dış siyasi baskılara karşı daha dirençli hale getirilmesi ve hedef kitlenin söz konusu kuruluşlara olan güveninin geri kazandırılması amaçlanmıştır (DG, 2014). 7-8 Kasım 2013 tarihlerinde genişleme ülkelerindeki medya endüstrisi paydaşlarıyla Brüksel'de düzenlenen toplantı sonrasında 6 Ocak 2014 tarihinde istişare toplantısı düzenlenmiş ve medya özgürlüğünün desteklenmesi amacıyla genişleme ülkeleri için bir çerçeve

oluşturulmuştur. Bu çerçevede, parlamentolar, hükümetler, yargı kurumları, kamu kurumları, bağımsız düzenleyiciler, medya kuruluşları ve meslek örgütleri için hedefler, çıktılar ve ölçütler yer almaktadır. Mezkûr çerçevede, hedeflenen çıktılara ulaşmak için ilgili ölçüt ve göstergeler belirtilmiş, ilerlemelerin ölçümü için yararlanılacak olan doğrulama kaynakları hazırlanmıştır. Çerçevede belirtilen amaçlara yönelik gerçekleştirilen ilerlemeler; “bağımsız değerlendirme faaliyetleri, sendika anketleri, 10., 23. ve 24. fasıl kapsamındaki emsal değerlendirmeleri, adli makamlarca hazırlanan raporlar, sivil toplum kuruluşlarınca (STK) hazırlanan izleme raporları ve medya kuruluşu temsilcilerinin raporları gibi parametrelerle değerlendirileceği belirtilmiştir (DG, 2014). Genişleme ülkelerinde “ifade ve medya özgürlüğü ile medya bütünlüğü haklarının kullanılması için uygun yasal ve düzenleyici politika ortamının tesis edilmesi” hedefi doğrultusunda Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Sırbistan’daki hükümetlere, yargı kurumlarına ve diğer kamu kurumlarına muhtelif görevler verilmiştir (DG, 2014).

AB’nin temel beklentileri doğrultusunda Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Sırbistan’ın üzerine düşen görevlerin yerine getirilip getirilmediğini takip edebilmek için Avrupa Komisyonu’nun her yıl aday ülkeler için yayınladığı ilerleme raporlarının dikkate alınması gerekmektedir. AB’nin 10. faslı olan Bilgi Toplumu ve Medya başlığı altındaki faaliyetler çerçevesinde Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Sırbistan’ın 2018-2020 yılları arasındaki hazırlık ve ilerleme düzeyleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 1 Batı Balkan Ülkeleri İlerleme Raporlarında Bilgi Toplumu ve Medya Faslı

BİLGİ TOPLUMU ve MEDYA	2018		2019		2020	
	Hazırlık Düzeıı	İlerleme Düzeyi	Hazırlık Düzeıı	İlerleme Düzeyi	Hazırlık Düzeıı	İlerleme Düzeyi
ARNAVUTLUK	Kısmen hazırlıklı	Bazı ilerlemeler kaydedilmiş	Kısmen hazırlıklı	Bazı ilerlemeler kaydedilmiş	Kısmen hazırlıklı	Bazı ilerlemeler kaydedilmiş
KARADAĞ	Kısmen hazırlıklı	Hiç ilerleme kaydedilmemiş	Kısmen hazırlıklı	Hiç ilerleme kaydedilmemiş	Kısmen hazırlıklı	Sınırlı ilerleme kaydedilmiş

KUZEY MAKEDONYA	Kısmen hazırlıklı	Hiç ilerleme kaydedilmemiş	Kısmen hazırlıklı	Bazı ilerlemeler kaydedilmiş	Kısmen hazırlıklı	Bazı ilerlemeler kaydedilmiş
SİRBİSTAN	Kısmen hazırlıklı	Bazı ilerlemeler kaydedilmiş	Kısmen hazırlıklı	Bazı ilerlemeler kaydedilmiş	Kısmen hazırlıklı	Sınırlı ilerleme kaydedilmiş

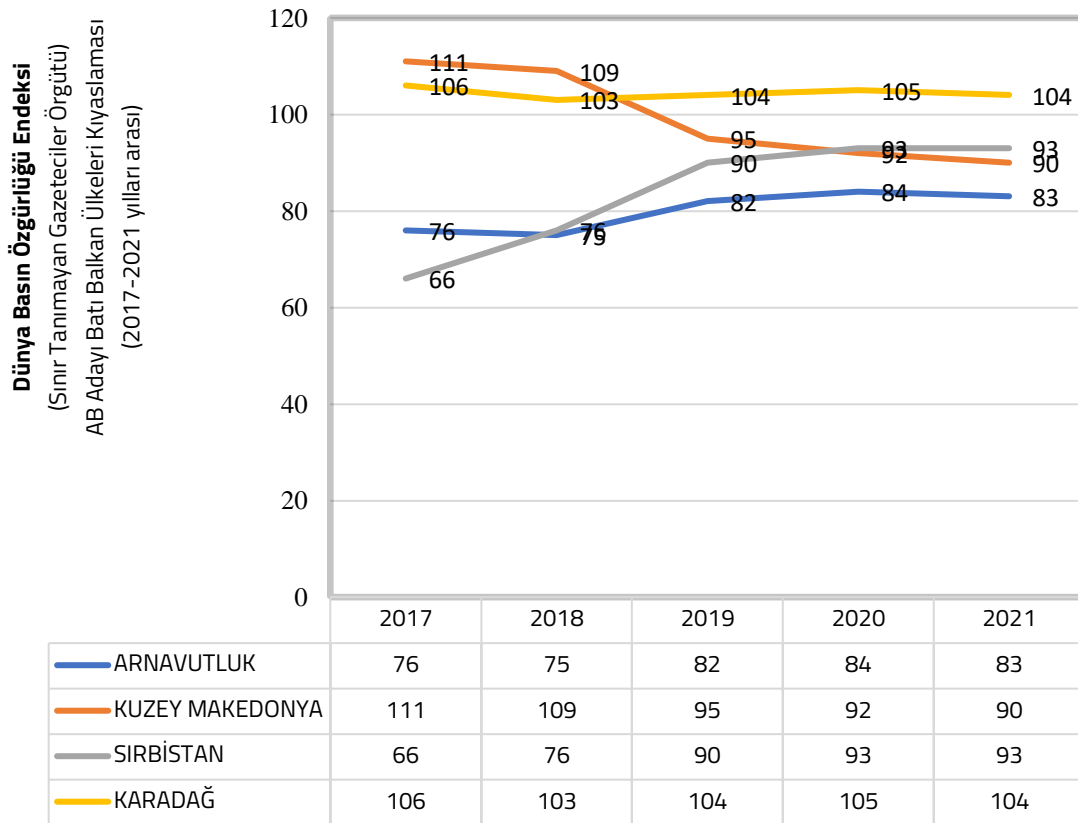
Kaynak: Avrupa Komisyonu (2018, 2019, 2020) İlerleme Raporları (Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan)

Avrupa Komisyonu'nun mezkûr ülkeler için hazırladığı ilerleme raporlarında bilgi toplumu ve medya alanında bu dört ülkenin hazırlık düzeyi 'kısmen hazırlıklı' olarak nitelendirilmiştir. İlerleme düzeyleri ise her ülke için değişkenlik göstermektedir. Arnavutluk ve Kuzey Makedonya'nın 2018-2020 yılları arasında ilerleme kaydettiği görülmüş, 2020 yılındaki ise ilerleme düzeyleri "bazı ilerlemeler kaydedilmiş" şeklinde belirtilmiştir. Karadağ'ın ilerleme düzeyi ise 2018 ve 2019 yıllarında "hiç ilerleme kaydedilmemiş" şeklinde belirtilirken 2020 yılında "sınırlı ilerleme kaydedilmiş" şeklinde güncellenmiştir. Bu bağlamda Karadağ'ın medya alanında 2020 yılında AB uyum sürecini hızlandırdığı çıkarımı yapılmaktadır. Sırbistan'ın ise 2018 ve 2019 yıllarında belirli ilerlemeler kaydettiği görülürken 2020 yılında sınırlı düzeyde bir ilerleme kaydettiği gözlemlenmiştir.

Tüm dünyada medya özgürlüğü anlamında en fazla başvurulan endekslerden bir tanesi Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün hazırladığı Dünya Basın Özgürlüğü Endeksidir. Endeks verileri 180 ülkede görev yapan gazetecilere uygulanan anketler yoluyla toplanmaktadır. Yapılan nitel analiz, değerlendirilen dönemde gazetecilere yönelik ihlaller ve şiddet eylemlerine ilişkin nicel verilerle birleştirilmektedir. Ankette değerlendirilen kriterler; çoğulculuk, medyanın bağımsızlığı, medya ortamı ve oto-sansür, yasal çerçeve, şeffaflık ve haber ve bilgi üretimini destekleyen altyapının kalitesidir. Bu kriterleri baz alan 87 sorudan oluşan ve 20 farklı dilde hazırlanan çevrimiçi anket, basın-yayın profesyonelleri, hukukçular ve sosyologlara yöneltilmektedir. Puan hesaplaması, STGÖ tarafından seçilen uzmanların yanıtları ile değerlendirilen dönem süresince gazetecilere karşı işlenen ihlaller ve şiddet eylemlerine ilişkin veriler birleştirilerek yapılmaktadır (Reporters Without Borders, 2021a). 2021 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksine göre dünyadaki en özgür 10 ülke; Norveç, Finlandiya, İsveç,

Danimarka, Kosta Rika, Hollanda, Jamaika, Yeni Zelanda, Portekiz ve İsviçre'dir. Endekse göre dünyada medya endüstrisinin en özgür olduğu ilk on ülkede 7 Avrupa ülkesi bulunurken bu ülkelerden 5 tanesi de (Finlandiya, İsveç, Danimarka, Hollanda ve Portekiz) AB üyesidir. Yine mezkur endekse göre medya özgürlüğünün en sorunlu olduğu ülkeler ise sırasıyla Eritre, Kuzey Kore, Türkmenistan, Çin ve Cibuti'dir (Reporters Without Borders, 2021b). AB adayı Batı Balkan ülkeleri ise endekste Avrupa ülkeleri ortalamalarının gerisinde yer almaktadır. Batı Balkan ülkelerinin Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'ndeki sıraları aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 1 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi (2017-2021)

Kaynak: (Reporters Without Borders, 2021b)

Grafikte ve tabloda belirtildiği üzere Batı Balkan ülkeleri arasında Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde en kötü skora sahip olan ülke Arnavutluk'tur. Arnavutluk'u Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Karadağ takip etmektedir. Endekse göre Arnavutluk 2017 yılında 76. sıradayken 5 yıllık bir zaman zarfı içerisinde 7 sıra geriye giderek 2021 yılında 83. sıraya yerleşmiştir. Kuzey Makedonya ise 111.sıradan 90. sıraya yükselmiştir. Sırbistan 2017 yılında medyası en özgür 66. ülke iken 2021 yılında ciddi bir

gerileme yaşayarak 93. sıraya gerilemiştir. Karadağ'ın yeri ise yumuşak bir iyileşme göstererek 106. sıradan 104. sıraya ilerlemiştir. Kuzey Makedonya ve Karadağ'ın listede sıralamasının yükselmesi bu ülkelerde medya özgürlüğünün güçlendirilmesine yönelik gelişmeler yaşandığına işaret etmektedir. Arnavutluk ve Sırbistan'da ise medya özgürlüğünün zayıfladığı görülmektedir.

Avrupa Konseyi'nin Gazeteciliğin Güvenliği ve Gazetecilerin Emniyetinin Güçlendirilmesi Platformu'ndaki verilere göre Batı Balkan ülkelerinde medya özgürlüğüne aykırı vakaların sayısı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. 2015 yılından bu yana gerçekleşen vakaların kayıt altına alındığı tabloda "gazetecilerin fiziksel güvenliğine yönelik saldırılar, gazetecilerin tutuklanması ve hapsedilmesi, gazetecilere yönelik taciz ve gözdağı vakaları ve medya özgürlüğü üzerinde etkisi olan diğer eylemler" olmak üzere 4 farklı başlık altında toplanmıştır (Council of Europe, 2021).

Tablo 2 Gazetecilere Karşı Gerçekleşen Vakalar

	Gazetecilerin fiziksel güvenliğine yönelik saldırılar	Gazetecilerin tutuklanması ve hapsedilmesi	Gazetecilere yönelik taciz ve gözdağı	Medya özgürlüğü üzerinde caydırıcı etkileri olan diğer eylemler
Arnavutluk	9	1	6	8
Karadağ	6	2	1	1
Kuzey Makedonya	7	3	2	3
Sırbistan	14	1	23	5

Kaynak: (Council of Europe, 2021).

Avrupa Konseyi'nin verilerine göre Batı Balkan ülkelerinde gazetecilerin fiziksel güvenliğine yönelik saldırıların en fazla olduğu ülke Sırbistan'dır. Sırbistan'dan sonra Arnavutluk ve Kuzey Makedonya gelmektedir. Öte yandan gazetecilerin, gazetecilik mesleği dolayısıyla mahkûm olma sayıları dikkate alındığında en fazla vakanın Kuzey Makedonya'da gerçekleştiği görülmektedir. Gazetecilere yönelik taciz eylemleri göz önüne alındığında en fazla vakanın Sırbistan'da gerçekleştiği görülmektedir. Medya özgürlüğüne aykırı eylemler bakımından ise en fazla vakanın Arnavutluk'ta gerçekleştiği görülmektedir.

Arnavutluk

2009 yılında üyelik başvurusu yapmış ve 2014 yılında AB adaylık statüsünü kazanmış olan Arnavutluk'un, sosyalist arka plandan gelmesi ve demokrasi, sivil toplum, serbest piyasa gibi AB değerlerini ve AB standartlarında benimseyememiş olması sebebiyle AB üyeliği sürecinde karşılaşması

gereken önemli siyasal, sosyal ve ekonomik kriterler bulunmaktadır (Güner, 2020, s. 165-168). AB'nin 2010 yılında hazırlamış olduğu Arnavutluk ülke ilerleme raporunda "yargı reformu, yolsuzlukla mücadele, kamu yönetiminde reform, organize suçla mücadele ve temel haklar" alanları, karşılanması gereken temel öncelikler olarak belirlenmiştir (European Commission, 2010).

İfade ve medya özgürlüğü Arnavutluk anayasasında ve Arnavut hükümetinin onayladığı uluslararası anlaşmalarda açıkça tanımlanmış olsa da Arnavut hükümetinin, ülkede profesyonel gazetecilik ve bilgiye erişim alanını daraltma girişimlerinin olduğu ileri sürülmektedir. Arnavutluk hükümetinin medya özgürlüğü ile ilgili önerdiği düzenlemeler hem yurt içi hem de yurt dışındaki medya çalışanları, insan hakları örgütleri, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi'nin tepkisiyle karşılaşmış, Arnavutluk medyasının sektörde işletmeleri bulunan bir avuç güçlü aile tarafından kontrol edildiği açığa çıkmıştır (Todorovic, 2020). Balkan Araştırmacı Gazetecilik Ağı'nın (BIRN) 2020 yılında hazırladığı "Arnavutluk'ta İnternet Yönetişimi ve Bunun Medya Özgürlüğündeki Rolü" raporuna göre Arnavut hükümetinin yaklaşımı sebebiyle Arnavutluk medyasının hem uluslararası insan hakları standartlarına uyumunu kaybettiği hem de iktidarın gazetecilerin bilgiye erişimini kısıtlayarak medya özgürlüğü alanının kötüleştiği görülmektedir. Rapora göre gazetecilere karşı artan hakaret ve iftira davaları, planlı karalama kampanyaları ve siyasetçilerden gelen sözlü saldırılar, ülke içerisinde otosansürün olduğu bir ortam yaratmıştır (Nazifi & Oghia, 2020, s. 11-12).

3 Temmuz 2019'da Arnavutluk Hükümeti Bakanlar Kurulu, 97/2013 sayılı Arnavutluk Cumhuriyeti'nde Görsel-İşitsel Medya Hakkında Kanun ve 9918 Sayılı Elektronik Haberleşme Hakkında Kanun'da yapılan değişiklikleri içeren "hakaretle mücadele paketi" olarak bilinen bir dizi değişikliği onaylamıştır. Söz konusu yasa tasarısı, ilgili idari organa çevrimiçi medya kuruluşlarının içeriğini düzenleme yetkisi vermekte, Arnavutluk'un Görsel İşitsel Medya Kurumu'nun çevrimiçi medya üzerinde bir idari kontrol rejimi kurmasını ve kanun tasarısı ile mahkemelerin rolünü kısıtlamayı amaçlamaktadır. Nitekim 97/2013 sayılı yasada önerilen değişiklikler, dolaylı olarak medya hizmetleri sağlayıcısının devlet tarafından tescil edilmesini, mali ve teknik yardım almak için bir ön koşul olarak sunmaktadır. Bu yasa tasarısı, kişilerin saygınlığı ve gizliliğine ilişkin hükümlerin ihlali durumunda elektronik yayın hizmet sağlayıcılarını özür yayınlamaya, içeriği kaldırmaya veya açılır pencere bildirimi eklemeye zorlama yetkisi vermekle birlikte, çevrimiçi medya kuruluşlarına yüklenen yükümlülükler geniş ve belirsiz bir şekilde tanımlanmıştır. Bu bağlamda ilgili düzenleme ile çevrimiçi medya içeriğinin herhangi bir mahkeme kararı

olmaksızın isteğe bağlı bir şekilde kaldırılmasının emredilmesi ve ilgili kamu organının mahkeme yetkilerini üstlenerek sansür organı haline gelebileceği endişesi bulunmaktadır. Kanun taslağı aynı zamanda Görsel İşitsel Medya Kurumu'na 100.000 lek'ten 1 milyon lek'e¹ (820 €'dan 8200 €'ya) değişen ve yasal inceleme bitmeden ödenmesi gereken idari para cezaları verme yetkisi de tanımaktadır. Bu idari para cezaları, özel vatandaşlar ve ulusal yayıncılar arasında ayırım yapmamakta ve orantılılık konusunda endişelere yol açmaktadır (ECPMF, 2019). Bu bağlamda yasada önerilen değişiklikler, çevrimiçi ifade özgürlüğü hakkı üzerinde caydırıcı bir etki yaratma ve Arnavut vatandaşlarının bilgiye erişim hakkını kısıtlama riski taşımaktadır (Rea, 2020). Ancak yasama teklifi henüz Arnavutluk Parlamentosu tarafından onaylanmamış olmakla birlikte mezkur düzenleme Mart 2021'de Avrupa Parlamentosu'nda da gündeme gelmiştir. Avrupa Halk Partisi üyesi parlamenterler David Lega ve Michael Gahler, "Arnavutluk hükümetinin hazırladığı hukuki düzenlemenin medya özgürlüğüne yönelik uluslararası standartların ve ilkelerin altında olduğunu, bu düzenleme ile sansür ve oto sansüre ve ifade özgürlüğüne yönelik endişelerin arttığını vurgulamış, Avrupa Parlamentosu, uluslararası toplum ve yerel paydaşlardan gelen uyarılara rağmen kabul edilen düzenlemenin korkutucu olduğunu dile getirmiştir (European Parliament, 2021a).

Freedom House'un 2021 Raporu'na göre ticari ve siyasi aktörlerin medyaya müdahalesi sebebiyle haber kuruluşlarının bağımsızlığı tehdit altında kalmaktadır. Medya endüstrisinde çalışanların iş güvenlikleri sağlanamamakla birlikte bu çalışanlar, karşı karşıya kaldıkları davalar ve fiziksel saldırılarla sindirilmeye çalışılmaktadır (Freedom House, 2021a).

Karadağ

Karadağ, Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde 2020 yılında 105. sırada yer alırken 2021 yılında 104. sırada yer almaktadır. STGÖ'nün 2020 yılı raporuna göre Karadağ'da yetkililer medyayı ve profesyonel gazetecileri rahatsız etmeye devam ederken, gazetecilere yönelik bazı şiddet vakaları cezasız kalmaya devam etmektedir. 2020 yılında yanlış haber yaydıkları iddiasıyla bazı gazeteciler kısa süreliğine tutuklanmış, ancak daha sonra yargılanarak beraat etmiştir. Mayıs 2018'de araştırmacı gazeteci Olivera Lakić'in bacağından vurulduğu saldırıyı planladıkları şüphesiyle iki kişi tutuklansa da davanın henüz çözülmediği bilinmektedir. Ağustos 2020'de göreve başlayan yeni hükümet, basın

¹ Arnavutluk'un para birimidir.

özgürlüğünün güçlendirilmesi ve medya endüstrisi ve gazeteciler için koşulların iyileştirilmesinin bir öncelik olacağını belirtmiştir. Özellikle, gazetecilerin haber kaynaklarını açıklamaya zorlanabilecekleri tartışmalı hükümleri ortadan kaldırmak ve gazetecilere siyasi etkilere karşı koruyamayan medya iklimini değiştirmek amacıyla 2019 yılında medya yasalarının değiştirileceği belirtilmiştir. Ancak bu söylemlerin ardından herhangi bir yasal değişiklik veya gazetecilere yönelik şiddet soruşturmalarında herhangi bir iyileştirme yapılmamıştır (Reporters Without Borders, 2021c). Birçok medya kuruluşu, Karadağ'ın yeni hükümetini ülkede medya özgürlüğünü yeniden inşa etmek ve sürdürmek için gereken reformları gerçekleştirmeye davet etmiştir. Nitekim 2020 İlerleme Raporu'nda Avrupa Komisyonu, gazetecilere yönelik saldırı vakalarının çözümsüz kalmasına vurgu yaparak Karadağ medya özgürlüğüne yönelik sorunlara dikkat çekmiş ve Karadağ medyasındaki kutuplaşma ve denetimsizlikler konusunda uyarılar yapmıştır (Kajosevic, 2020).

Olivera Lakić'e yapılan saldırı Karadağ'da medya özgürlüğüne yönelik tehditleri daha da görünür hale getirmiştir. Nitekim özellikle organize suç ve yolsuzlukla alakalı haber yapan gazeteciler, sistematik olarak fiziksel saldırılara, ölüm tehditlerine, yıldırıma veya mallarının tahrip edilmesine veya zarar görmesine maruz kalmaktadır. Öte yandan devlete ait RTCG'nin (Karadağ Radyo ve Televizyonu) tamamen siyasal iktidarın kontrolünde olduğu bilinmektedir (Martinovic, 2020). 2020 yılında iki RTCG çalışanının kendi sosyal medya hesaplarından yaptıkları eleştirel yorumlardan dolayı disiplin soruşturmasına tabi tutulması medya özgürlüğünü tekrar gündeme getirmiştir. Ayrıca Avrupa Konseyi raporuna göre bazı gazetecilerin kolluk kuvvetlerinden baskı görerek haberlerinin kaynaklarını açıklamak zorunda bırakıldığı belirtilmiştir (Freedom House, 2021b).

Freedom House, Karadağ'ı "kısmen özgür ülke" olarak değerlendirmekte, ülkenin medya özgürlüğüne yönelik sorunlarını oto sansür, siyasi baskı ve gazetecilere karşı çözümlenmemiş saldırı vakalarını olarak göstermektedir. Washington merkezli sivil toplum kuruluşu IREX ise, profesyonellik, yasal normlar ve iş ortamı dahil olmak üzere medya sisteminin genel sürdürülebilirliğini ölçen Medya Sürdürülebilirlik Endeksi'nde, Karadağ'a Balkan bölgesi için ortalamanın altında bir değerlendirme yapmakta ve yavaş ancak istikrarlı bir şekilde iyileşme yaşandığına dikkat çekmektedir (Rusch, 2020a).

Kuzey Makedonya

Kuzey Makedonya 2004 yılında AB Konseyi Zirvesi'nde potansiyel aday ülke olarak tanımlanmış, 22 Mart 2004'te AB'ye üyelik başvurusu yapmış, 2005 yılında ise adaylık statüsünü elde etmiştir (Güner, 2020, s. 11).

Avrupa Komisyonu, Kuzey Makedonya ile ilgili 2019 ülke raporunda, medya düzenleyicisinin ve kamu yayıncısının bağımsızlığının ve kapasitesinin artırılmasının yanı sıra özerkliğinin de güçlendirilmesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca ülkedeki gazetecilerin siyasetçilerin ve halkın tacizine maruz kaldığı, gazetecilere karşı yürütülen saldırılarda cezasızlık kültürünün uygulandığı ve yürütülen soruşturmanın da oldukça yavaş ilerletildiği belirtilmiştir. Gazetecilere karşı gerçekleştirilen vakaların çok azının soruşturulması sebebiyle ülkede oto sansür kültürünün pekiştirildiği görülmektedir (Rusch, 2020b).

Freedom House, 2021 raporunda Kuzey Makedonya medya alanının fazlasıyla kutuplaştığını ve özel medya kuruluşlarının siyasi ve ticari çıkarlara göre içerikleri etkilediğini belirtmektedir. Ülkede eleştirel içeriğin ise online medyada yer bulabildiği belirtilmiştir. Raporda ülkedeki gazetecilerin siyasi baskı, fiziksel saldırı ve tacize maruz kalmaya devam ettiğinin altı çizilmektedir (Freedom House, 2021c). Ülkede en sık yaşanan sorunlar genel olarak; gözaltına alınan gazeteciler, kısıtlayıcı medya mevzuatı, hükümetin reklam kampanyaları yoluyla medya pazarına müdahalesi, şeffaflığın olmaması ve medyanın siyasi ve ticari çıkarlarla kutuplaştırılmasıdır. Bu bağlamda medya özgürlüğü ve ifade özgürlüğü ülkede tehlikeye atılmaktadır (Association of Journalists of Macedonia, 2014). Kuzey Makedonya'da gazetecilere karşı işlenen fiziki saldırılar sebebiyle gençlerin gazetecilik mesleğine olan ilgisinin azaldığı gözlemlenmektedir. Nitekim gazetecilere yapılan saldırıların cezasız kalması sebebiyle ülkede gençler gazeteci olmak istememektedir (Gjorgjievska, 2019).

Avrupa Gazeteciler Federasyonu'nun Kuzey Makedonya'da medya özgürlüğünün işletilmesine yönelik hazırlamış olduğu rapordaki bulgulara göre;

- Siyasal iklim, medya karşıtı söylem ve kutuplaşma, gazeteciler için oldukça güvensiz bir ortama yol açmakta,
- Özgür ve bağımsız gazeteciliğin koşullarını sağlayacak bir siyasi irade bulunmamakta,

- Kamu kurumları ve siyasi paydaşlar, gazetecilerin korunması konusunda herhangi bir sorumluluk üstlenmemekte,
- Ceza sistemi gazetecilere yönelik tehdit ve şiddet olaylarına etkili bir müdahale göstermemekte ve medyayı koruma yasası etkin bir şekilde uygulanmamaktadır (International Federation of Journalists, 2017).

Kuzey Makedonya, medya özgürlüğü anlamında son yıllarda iki önemli gelişme kaydetmiştir. Bunlardan birincisi Profesyonel Online Medya Kaydını oluşturması, ikincisi ise gazetecilerin çalışma koşullarına ilişkin anlaşmanın ve medya çalışanları için Adil Çalışma Sözleşmesi taslağının imzalanmasıdır (EWB, 2020). Kuzey Makedonya hükümetinin önceki yıllardaki siyasi iktidarlara göre medya alanına daha az müdahale ettiği gözlemlenmektedir. Mevcut hükümetin özgürlüklerin genişletilmesine yönelik taahhütlerine rağmen bu taahhütlerin halkta bir güven vermediği ve halkın %50'sinin ülkedeki medya alanının bağımsız olmadığına inandığı görülmüştür (IREX, 2019).

Sırbistan

Sırbistan Aralık 2009'da AB üyeliği başvurusu yapmış, Mart 2012'de ise adaylık statüsü kazanmıştır. Sırbistan'ın katılım müzakereleri resmi olarak 21 Ocak 2014'te başlamış olmakla birlikte, Kasım 2020'ye kadar 18 müzakere faslı açılmış ve bunlardan ikisi geçici olarak kapatılabilmektedir. Avrupa Komisyonu, Şubat 2018'de yayınlanan Batı Balkanlar Stratejisinde Sırbistan'ın 2025 yılına kadar AB'ye katılabileceğini belirtmiştir (Munter, 2020).

Avrupa Parlamentosu'nun 25 Mart 2021 tarihinde Sırbistan'a dair aldığı kararda medya özgürlüğünün geriye gitmesi, medyada kullanılan dilin kabalaşması, aydınlara, STK temsilcilerine, gazetecilere ve aktivistlere yönelik nefret söyleminin artması gibi gelişmelerden son derece üzüntü duyulduğu belirtilmiştir. Parlamento, kararda medya sektörünün tüm temsilcilerine saygı gösterilmesinin önemine vurgu yaparak Sırp makamların ifade özgürlüğü ve medya bağımsızlığını güvence altına almak için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini belirtmiştir (European Parliament, 2021a).

Sırbistan'ın Avrupa Entegrasyon Bakanlığı, kararın açıklanmasını müteakiben, Avrupa Parlamentosu kararının Sırbistan'ın AB üyeliğine ilişkin resmi bir ilerleme raporu olmadığını duyurmuştur. Ancak çeşitli düşünce kuruluşları ve siyasi analistler, sorunun eski tarihlerden kaldığını vurgulamaktadır (Đorđević, 2021). Nitekim 2019 yılında Sırbistan'da en yüksek tiraja sahip 4 gazetenin (Informer, Srpski

Telegraf, Alo ve Kurir) kapak sayfalarında 945 adet sahte ve/veya asılsız haber yayınladığı görülmüştür. Informer 317 kanıtlanmış yalan haberle listenin başında yer alırken, onu 259 ile Alo, 227 ile Srpski Telegraf ve 142 ile Kurir izlemiştir. Mezkûr medya kuruluşlarının muhalefet partileri hakkında yalan söylediği, Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić, Rus mevkidaşı Vladimir Putin'in olumlu içerik ve bağlamlarda sunulduğu gözlemlenmiştir. Bu kuruluşların düzenli olarak yerel yönetim bütçeleri veya kamu alımları yoluyla finanse edildiği ve bu durumun Sırbistan Gazetecileri Yasası'nı ihlal ettiği de bilinmektedir (Bjelotomic, 2020).

2021 yılı Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'ne göre Sırbistan dünyada 93. sırada yer almaktadır. STGÖ'ye göre Sırbistan hükümeti gazetecilere karşı her geçen gün artan saldırılara engel olamamaktadır (Reporters Without Borders, 2021c). Sırbistan'daki hükümet yanlısı medya kuruluşları bağımsız yayın organlarını ve gazetecileri karalayarak onları sık sık "hainler" ve "yabancı paralı askerler" olarak tanımlamaktadır. Medya kuruluşlarının önemli bir kısmının iktidar partisi ile aynı hizada olması sebebiyle medya çoğulculuğunun tehlike altında olduğu iddia edilmektedir (European Western Balkans, 2020). Özellikle son zamanlarda iktidar partisi lideri ve Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić'in medyada görünme süresinin oldukça yüksek olduğu, muhalefet partilerinin ise büyük ölçüde olumsuz bağlamlarda sunulduğu görülmektedir (Đorđević, 2021).

Aslında medya özgürlüğü Sırbistan'ın anayasası ve hukuk sisteminde belirtilmekte ve korunmaktadır. Bununla birlikte, medya alanına yönelik mevzuatın oldukça karmaşık olması, kamu mediasındaki devlet kontrolü, medya kuruluşlarının hükümet gölgesinde olması veya devlet kurumlarına olan ekonomik bağımlılığı ve hem politik hem de politik olmayan elitlerden medya kuruluşlarına gelen baskı, Sırp mediasında oto sansüre sebebiyet vermiştir. Ayrıca Sırbistan'da fiziksel ve sözlü saldırılarla karşı karşıya kalan ve maruz kaldıkları tehditler sebebiyle 24 saat polis koruması altında kalan gazeteciler de bulunmaktadır (Kmezić, 2014).

Avrupa Birliği Konseyi temsilcilerinin Sırbistan ile 2016 yılında gerçekleştirdiği katılım müzakerelerine dair toplantıda AB, gazetecilerin fiziksel güvenliği ve medya bağımsızlığının altını çizmiş, öldürülen gazetecilere dair yapılan soruşturmaları takip ettiğini vurgulamıştır. AB; medya özgürlüğünü garanti altına alan yasal ve kurumsal çerçevenin geliştirilmesi konusundaki gelişmeleri de takip ettiğini,

gazetecilerin bağımsızlığı ve medya çoğulculuğunun korunmasının AB üyeliği için kilit önemde olduğunu vurgulamıştır (Council of the European Union, 2016).

AB'nin Sırbistan'da medya özgürlüğüne dair çalışmaları yalnızca ilerleme raporlarındaki eleştirilerle sınırlı değildir. AB, medya kuruluşlarının finansal bağımsızlıklarını teşvik etmek, medyayı doğrudan finanse etmek ve desteklemek ve medya özgürlüğünü ve çoğulculuğunu sağlamak için finansal kaynaklar da sunmaktadır. AB, Sırbistan'da medya özgürlüğünü desteklemek için 2014 ve 2020 yılları arasında yaklaşık 5,2 milyon Euro, bölgesel girişimleri desteklemek için ise 12,7 milyon Euro katkıda bulunmuştur. Diğer Batı Balkan ülkeleri arasında bu alanda en fazla fon sağlanan ülke Sırbistan'dır. 2014-2020 yılları arasında Katılım Öncesi Mali Fondan (IPA II) Sırbistan'a, 246 milyon Euro'su hukukun üstünlüğü ve temel haklar için kullanılmak üzere toplamda 1,5 milyar Euro fon sağlanmıştır. Ancak AB'nin medya alanında verdiği desteğin büyük bir kısmının proje tabanlı olması sebebiyle Sırbistan'daki bağımsız medya kuruluşları için sürdürülebilir bir iş modelinin oluşturulamadığı gözlemlenmektedir. AB fonlarının genel olarak medya endüstrisindeki yeni kuruluşlara başlangıç finansmanı veya köprü fonu olarak sunulduğu görülmekte, medya alanındaki paydaşların siyasi aktörlerden finansal bağımsızlık kazanabilmesi için özel olarak tasarlanmış projelere yer verilmektedir (Bajić & Zweers, 2020, s. 20-26).

AB'nin Sırbistan'da medya özgürlüğünün eksiklik ve noksanlığını gidermeye yönelik bireysel çabalarının umut verici olabileceği ve Sırbistan'da medya özgürlüğünü daha iyi hale getirebileceği unutulmamalıdır. Medya içeriğinin halkın algısı üzerinde güçlü bir etkisi olduğu göz önüne alındığında, AB; özgür, etik ve profesyonel medyayı teşvik etmek ve korumak konusunda daha büyük bir ilgi gösterebilmeli ve medya özgürlüğünün ana hatlarını belirlemede daha fazla ayrıntı sağlayabilmelidir (Bajić & Zweers, 2020, s. 20-26).

Freedom House, 2021 raporunda Sırbistan'da medyanın hükümetin baskısı altında olduğunu dile getirmektedir. 2017 yılında gerçekleştirilen seçimlerde seçim kampanyalarının medya kuruluşları tarafından manipüle edildiği, kamu kaynaklarının kullanıldığı ve oy satın alındığı iddia edilmiştir. Ayrıca Başbakan Vučić'in seçim sürecinde istifa etmemesi ve Başbakan olarak görevine devam etmesi sebebiyle medya kuruluşları yanlış içerik yayımlamak zorunda kalmıştır. Özellikle son zamanlarda Sırbistan hükümeti hem kamu medyası hem de hem devletten sağlanan fonlar ve verilen ihaleler ile özel medya kuruluşları üzerindeki etkisini artırmıştır. Bu etki, ağırlıklı olarak hükümetin kendi siyasi pozisyonunu

güçlendirme, rakip partileri itibarsızlaştırma ve muhalefet partilerinin rekabet edebilme kabiliyete zarar verme gibi amaçlar taşımaktadır. Ayrıca Rusya'nın da Sırbistan siyasetine etki etmek için ülkedeki medya kuruluşlarına müdahale ettiği dile getirilmektedir (Freedom House, 2021d).

SONUÇ

Çalışmada uluslararası endekslere ve ülke bazlı örneklere yer verildiği üzere Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Sırbistan'da genel olarak temel haklar, özel olarak ise medya özgürlüğüne dair önemli sınırlılıklar ve sınamalar bulunmaktadır. Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi dikkate alındığında mezkûr ülkelerin sıralaması AB ülkeleri ortalamasının oldukça altındadır. Gazetecilere karşı gerçekleştirilen tehditler ve saldırılar, medya kuruluşlarına yapılan baskı ve temel haklara karşı yürütülen faaliyetler ve vakalar göz önüne alındığında bu ülkelerin medya özgürlüğü bağlamında AB standartlarının oldukça altında olduğu görülmektedir. Bu minvalde medya özgürlüğü, ifade özgürlüğünün bir uzantısı olarak AB'nin temel değerlerinden bir tanesi olup, AB üyeliği sürecindeki Batı Balkanlarda geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gereken bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Medya özgürlüğünün güçlendirilmesi amacıyla AB tarafından bölgedeki medya kuruluşlarına bilgi ve tecrübe aktarmaya yönelik projeler, teknik yardımlar ve mali destekler gibi birçok enstrüman sunulmakta ve kullanılmaktadır.

Ancak medya özgürlüğü konusunun Batı Balkan ülkelerinde arzu edilen düzeyde ve AB standartlarında olduğunu söylemek oldukça güçtür. Normatif bir güç olarak AB, Batı Balkan ülkelerinde medya özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesi amacıyla düzenleyici normlar oluşturmamıştır. Nitekim AB'nin aday ülkelerin katılım süreçlerinde başvurabileceği, doğrudan medya özgürlüğü ile alakalı bir AB normu bulunmamaktadır. Medya özgürlüğünün AB'de 10. ve 23. fasıl başlıkları altında ele alınması ve AB Antlaşması, Kopenhag Kriterleri ve AB Temel Haklar Şartı gibi birçok farklı norm ve düzenlemeye atıf yapması, katılım sürecindeki aday ülkelerde medya özgürlüğünün işletilmesi ve denetlenmesine yönelik çeşitli sınırlılıkları ortaya koymaktadır. Bu bağlamda AB, özellikle Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Sırbistan gibi temel haklar noktasında halen önemli sınırlılıklara sahip Balkan ülkeleri için medya özgürlüğü kavramını katılım süreçlerinde önemli bir ölçüt olarak kabul etmeli ve aday ülkelere bu süreçte sağlanan teknik destek ve finansal yardımları güçlendirmelidir. Ayrıca Avrupa Komisyonu'nun aday ülkeler için hazırladığı ilerleme raporlarında medya özgürlüğüne dair açık ve net ölçütler yer almalıdır.

Son olarak AB, katılım süreçlerinde aday ülkelere medya özgürlüğü özelinde aday ülke olmanın sorumluluk ve yükümlülüklerini yeri getirmediği takdirde AB mali yardımları ve katılım öncesi yardımları askıya alma, kesme veya ilerleme süreçlerini durdurma gibi çeşitli araç ve kabiliyetleri kullanabilmelidir. AB'nin Batı Balkan ülkelerinde medya özgürlüğünün işletilmesi sürecini yakından takip etmesi ve yaptırım ve ödüllerle aday ülkelerde bir dinamizm sağlaması gerekmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

Media freedom is defined as the independence of the media from political interference or censorship and is explained as the "right to publish media content" without any censorship, permission or punishment, within the limits of other legal obligations. The erosion of this freedom may pave the way for a variety of actions in a country, including the prosecution of dissident journalists, the censorship of media products, the legal or illegal closure of media organs in the opposition ranks, and the replacement of the media environment with private media that is either close to or owned by the state. Media freedom, as an extension of the freedom of expression, is an integral part of the values of the EU.

In a country where the media is free, democracy appears to function better, the ruling party's power is more controlled, and the rule of law is well protected. Therefore, the EU's "media freedom conditionality" for countries it will accept as members is equally crucial in implementing the EU's fundamental rights. The EU considers media freedom and pluralism to be essential elements of modern democracy, allowing for free and open debate and supports them. Hence, states aspiring to be members of the EU must embrace this as their motto and make the necessary political and legal arrangements to meet the EU's criteria.

Since media freedom is one of the Union's core values, it is put to the candidate countries as a necessary test during the enlargement processes. This study aimed to discuss media freedom, which is one of the required conditions for accession, in the context of European Union values, norms and conditions in Albania, Montenegro, North Macedonia and Serbia, which are recognized as candidate countries in the European Union membership process and named as Western Balkan countries.

While the EU's policies toward the Balkans were first intended to address the region's instability, the prospect of membership was gradually introduced to these countries over time. Parallel to this, a procedure was established to meet political criteria such as democracy, the rule of law, and human

rights, with the aim of eliminating cultural, political, and social disparities left over from the Cold War. The Western Balkan countries know that the benefits of EU membership outweigh the costs and disadvantages of the political criteria met as well as the effort in the EU candidacy process. In this context, the EU membership process has been a highly motivated preference for the Western Balkan countries.

The EU accession of Western Balkan countries is addressed and implemented as part of the European Enlargement Policy. In the context of this policy, the European Commission is obliged to assess candidate countries according to the Copenhagen political criteria and determine if the relevant country fully respects and commits to the promotion of the freedom of expression. In this regard, the EU conducts a comprehensive assessment, and even if no standard EU legislation exists on the issue, it addresses the deficiencies in the candidate country regarding media freedom and prepares reports to ameliorate them.

The most basic indicators and benchmarks for progress in freedom of expression and media freedom in Western Balkan countries are chapters, accession negotiations, and progress reports. The field of media freedom is extensively covered in Chapters 10 and 23, in particular. These four countries' level of preparedness in the area of information society and media is classified as "moderately prepared" in the European Commission's progress reports on the aforementioned countries.

The World Press Freedom Index compiled by Reporters Without Borders, on the other hand, is one of the most widely acknowledged indexes in terms of media freedom around the world. According to the index data, EU candidate Western Balkan countries lag behind European averages. Albania slid seven places in five years, from 76th in 2017 to 83rd in 2021, according to the index. North Macedonia jumped from 111th to 90th place. Serbia's press freedom ranking plummeted from 66th in 2017 to 93rd in 2020. Montenegro's ranking improved slightly, moving from 106th to 104th place. North Macedonia and Montenegro have improved their rankings, indicating that changes have been made in both nations to increase media freedom. In Albania and Serbia, however, media freedom appears to be weakening. On the other hand, according to data from the Council of Europe, Serbia has the highest number of attacks on the physical safety of journalists within the Western Balkan countries.

Based on findings from the indexes, reports and data produced by international organizations, as well as progress reports of the European Commission, this study found significant limitations in the establishment and functioning of media freedom in the aforementioned countries. Within this context, it is quite difficult to state that media freedom is at the desired level and in line with the EU standards in Western Balkan countries. The EU, as a normative power, should establish regulatory norms for the protection and improvement of media freedom in Western Balkan countries.

The study concluded that the EU, as a normative actor, does not have uniform norms and legislation on establishing and auditing media freedom in candidate countries and cannot impose effective sanctions. In this context, if a candidate country fails to meet its responsibilities and obligations in the area of media freedom as a candidate country in the accession process, the EU should be able to use a variety of tools and capabilities, such as suspending or cutting EU financial aids and pre-accession aids, or halting progress processes.

KAYNAKÇA

- Association of Journalists of Macedonia. (2014). *Summary of the Media Situation in Macedonia*. Skopje: Association of Journalists of Macedonia.
- Bajić, D., & Zweers, W. (2020). *Declining media freedom and biased reporting on foreign actors in Serbia*. The Hague: Clingendael Report, European Policy Center.
- Bjelotomic, S. (2020). *Most popular Serbian tabloids published 945 pieces of fake news on their covers in 2019*. Serbian Monitor: <https://www.serbianmonitor.com/en/most-popular-serbian-tabloids-published-945-pieces-of-fake-news-on-their-covers-in-2019/> adresinden alındı
- Boot, E. (2019). Leaks and the Limits of Press Freedom. *Ethical Theory and Moral Practice*, 22, s. 483-500.
- Broggi, E., Dobрева, A., & Parcu, P. L. (2014). *Freedom of Media in the Western Balkans*. Brussels: European Parliament Directorate-General for External Policies.
- Cohen-Almagor, R. (2001). *Speech, Media and Ethics*. New York: Palgrave.
- Council of Europe. (2010). *European Convention on Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe.
- Council of Europe. (2021). *Media Freedom*. Council of Europe: <https://www.coe.int/en/web/media-freedom> adresinden alındı
- Council of the European Union. (2013). *Council conclusions and of the representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on media freedom and pluralism in the digital environment*. Council of the European Union: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/educ/139725.pdf adresinden alındı

- Council of the European Union. (2016). *Accession negotiations with Serbia Chapter 23: Judiciary and fundamental rights*. Brussels: Council of the European Union.
- Çabuk, D. (2013). Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde Türkiye'de Medya Politikalarının Dönüşümü. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Volume 2, Sayı 1, s. 26-48.
- DG. (2014). *Genişleme Ülkelerinde Medya Özgürlüğü ve Medya Bütünlüğüne Yönelik AB Desteği İçin DG* Rehberleri, 2014-2020*.
- Đorđević, N. (2021). *New reports highlight old problems in Serbia*. Emerging Europe: <https://emerging-europe.com/news/new-reports-highlight-old-problems-in-serbia/> adresinden alındı
- ECPMF. (2019). *Albania: Government should withdraw "anti-defamation" legislative package introducing state regulation of online media outlets*. European Centre for Press & Media Freedom: <https://www.ecpmf.eu/joint-statement-urges-albania-to-drop-new-libel-law/> adresinden alındı
- European Commission. (2010). *Commission opinion on Albania's application for membership of the European Union*. Brussels: European Commission.
- European Commission. (2013). *Speak-up!2. Conclusions*. Brussels: European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/speak_up_2/20130801_speakup-conclusions.pdf adresinden alındı
- European Commission. (2014). *Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2013-2014;* http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/strategy_paper_2013_en.pdf adresinden alındı
- European Commission. (2019a). *Chapter 23: Judiciary and Fundamental Rights*. European Neighbourhood Policy and Enlargement: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership/chapters-of-the-acquis_en adresinden alındı
- European Commission. (2019b). *European Neighbourhood Policy and Enlargement*. Chapter of the acquis: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership/chapters-of-the-acquis_en adresinden alındı
- European Commission. (2020). *European Democracy Action Plan: making EU democracies stronger*. European Democracy Action Plan: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2250 adresinden alındı
- European Commission. (2021). *Media freedom and pluralism*. European Commission: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/media-freedom> adresinden alındı
- European Council. (1993). *European Council in Copenhagen, Conclusions of the Presidency*. https://www.ab.gov.tr/files/_files/Zirve_Bildirileri/co_en_1993.pdf adresinden alındı
- European Parliament. (2020). *The Western Balkans*. The Union's enlargement and neighbourhood: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans> adresinden alındı

- European Parliament. (2021a). *European Parliament resolution of 25 March 2021 on the 2019-2020 Commission reports on Serbia, 2019/2175(INI)*. European Parliament: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0115_EN.html adresinden alındı
- European Parliament. (2021b). *Media freedom legislation in Albania*. European Parliament: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2021-001366_EN.html adresinden alındı
- European Western Balkans. (2020). *Human Rights Watch: Attacks on journalists still a problem in the Western Balkans*. <https://europeanwesternbalkans.com/2020/01/23/human-rights-watch-attacks-on-journalists-still-a-problem-in-the-western-balkans/> adresinden alındı
- EWB. (2020). *Reporters Without Borders: North Macedonia surpasses Serbia on media freedom index*. European Western Balkans: <https://europeanwesternbalkans.com/2020/04/21/reporters-without-borders-north-macedonia-surpasses-serbia-on-media-freedom-index/> adresinden alındı
- Freedom House. (2021a). *Freedom in the World*. Washington: Freedom House.
- Freedom House. (2021b). *Freedom in the World: Montenegro*. Washington: Freedom House.
- Freedom House. (2021c). *Freedom in the World: North Macedonia*. Washington: Freedom House.
- Freedom House. (2021d). *Freedom in the World*. Washington: Freedom House.
- Güner, O. (2020). Anayasal İsim Değişikliği Bağlamında Kuzey Makedonya'nın Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, s. 1-37.
- Güner, O. (2020). Arnavutluk'un Avrupa Birliği Üyelik Sürecindeki Siyasi Zorlukları: Hukukun Üstünlüğü ve Yolsuzluk Örnekleri. *Türk İdare Dergisi* Yıl:92, Sayı: 491, s. 165-204.
- Genişleme Ülkelerinde Medya Özgürlüğü ve Medya Bütünlüğüne Yönelik AB Desteği İçin DG* Rehberleri, (2014-2020).
- Gjorgjievska, M. (2019). *Lack of Interest in Journalism Seen as Threat to Democracy in North Macedonia*. Voice of America: <https://www.voanews.com/press-freedom/lack-interest-journalism-seen-threat-democracy-north-macedonia> adresinden alındı
- Huszka, B., & Kortvelyesi, Z. (2017). Conditional Changes: Europeanization in the Western Balkans and the Example of Media Freedom. *Intersections*, s. 8-32.
- International Federation of Journalists. (2017). *Macedonia: It is high time to stop violence against journalists!* International Federation of Journalists: <https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/category/press-freedom/article/macedonia-it-is-high-time-to-stop-violence-against-journalists.html> adresinden alındı
- IRES. (2019). *Media Sustainability Index: 2019*. IRES.
- Kajosevic, S. (2020). *NEWS*. BalkanInsight: <https://balkaninsight.com/2020/12/16/montenegrin-govt-urged-to-commit-to-press-freedom-reforms/> adresinden alındı

- Karppinen, K., & Moe, H. (2016). What We Talk About When Talk About "Media Independence". *Journal of European Institute for Communication and Culture*, s. 105-119.
- Kenny, P. (2019). "The Enemy of the People": Populists and Press Freedom. *Political Research Quarterly*, s. 7-8.
- Kihtir, A. (2006). Avrupa Birliği Görsel İşitsel Politikası Bağlamında AB Medya Hukukunun Temel Çerçevesi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, s. 75-92.
- Klimkiewicz, B. (2019). *Pluralism in a Hybrid Media Environment from the User Perspective*. Badia Fiesolana: European University Institute.
- Kmezić, M. (2014). *Media freedom in Serbia criticized in the EU Progress Report*. Biepag Blog: <https://biepag.eu/media-freedom-in-serbia-criticized-in-the-eu-progress-report/> adresinden alındı
- Marthoz, J. (2018). *Europe's (not so) free press*". Politico: <https://www.politico.eu/article/jan-kuciak-daphne-caruana-galizia-dead-journalists-europe-not-so-free-press/> adresinden alındı
- Martinovic, M. (2020). *Attacks on journalists challenge press freedom in Montenegro*. International Press Institute: <https://ipi.media/attacks-on-journalists-challenge-press-freedom-in-montenegro/> adresinden alındı
- Munter, A. D. (2020). *The Western Balkans*. The European Parliament: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans> adresinden alındı
- Nazifi, E., & Oghia, M. (2020). *Internet Governance in Albania and its Role in Media Freedom*. Tirana: Balkan Investigative Reporting Network in Albania.
- Official Journal of the European Union. (2018). *Council conclusions on the strengthening of European content in the digital economy, (2018/C 457/02)*. Official Journal of the European Union: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018XG1219\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018XG1219(01)&from=EN) adresinden alındı
- Official Journal of the European Union. (2020). *Council conclusions on safeguarding a free and pluralistic media system 2020/C 422/08*. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020XG1207\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020XG1207(01)) adresinden alındı
- Parlement européen. (2020). *Covid-19: protéger la liberté de la presse pendant la pandémie*. Parlement européen MENU: <https://www.europarl.europa.eu/news/fr/headlines/world/20200423STO77709/covid-19-protoger-la-liberte-de-la-presse-pendant-la-pandemie> adresinden alındı
- Progonati, E. (2020). *Avrupa Birliği'nin Arayışında Batı Balkanlar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Rea, G. (2020). *MFRR partners write letter of concern to Albanian government regarding the plan to amend the country's audio visual laws*. European Centre for Press & Media Freedom: <https://www.ecpmf.eu/mfrr-partners-write-letter-of-concern-to-albanian-government-regarding-the-plan-to-amend-the-countrys-audio-visual-laws/> adresinden alındı

- Reporters Without Borders. (2021). *Serbia*. Reporters Without Borders: <https://rsf.org/en/serbia> adresinden alındı
- Reporters Without Borders. (2021a). *Detailed Methodology*. 2021 World Press Freedom Index: <https://rsf.org/en/detailed-methodology> adresinden alındı
- Reporters Without Borders. (2021b). *2021 World Press Freedom Index*. <https://rsf.org/en/ranking/2021> adresinden alındı
- Reporters Without Borders. (2021c). *Dubious justice, problematic legislation*. Montenegro: <https://rsf.org/en/montenegro> adresinden alındı
- Repucci, S. (2019). *Media Freedom: A Downward Spiral*. Freedom House: <https://freedomhouse.org/report/freedom-and-media/2019/media-freedom-downward-spiral> adresinden alındı
- Rusch, L. (2020). *Konrad Adenauer Stiftung*. Media Freedom in Montenegro: <https://www.kas.de/en/web/balkanmedia/media-freedom6> adresinden alındı
- Rusch, L. (2020b). *Media Freedom in North Macedonia*. Konrad Adenauer Stiftung: <https://www.kas.de/en/web/balkanmedia/media-freedom5> adresinden alındı
- Sükösd, M., & Jakubowicz, K. (2008). Twelve Concepts Regarding Media System Evolution and Democratization in Post-Communist Societies. K. Jakubowicz, & M. Sükösd içinde, *Finding the Right Place on Map: Central and Eastern European Media Change in a Global Perspective* (s. 9-40). Chicago: ECREA.
- Safety of Journalists Platform. (2020). *Annual Report by the partner organisations to the Protection of Journalism and Safety of Journalists*. Strasbourg: Council of Europe.
- Schneider, L. (2020). *Measuring Global Media Freedom*. Berlin: Springer.
- Siapera, E., & Sighele, C. (2017). Challenges to Media Freedom: A view in Europe. *Infoamerica, Numero 11*, s. 129-146.
- Şen, F., & Şen, F. (2015). Sosyal Medya, İletişim Hakkı ve İfade Özgürlüğü Üzerine Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, s. 122:136.
- Todorovic, S. (2020). *Internet Governance Key to Media Freedom in Albania*. Belgrade: BIRN.
- Voltmer, K. (2013). *Building Media Systems in the Western Balkans: Lost between Models and Realities*. Sarajevo: Analitika Center for Social Research.